

© Galaxia Gutenberg, 2023

www.galaxiagutenberg.ro

Editura Galaxia Gutenberg

435600 Târgu-Lăpuș, str. Florilor nr. 11

Tel.: 0723-377599, 0733-979383

e-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

PRINTED IN ROMANIA

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanaarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BUZAȘI, ION

Blajul: Biserică – Școală – Națiune. Articole și evocări/ Ion Buzași.

- Târgu Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2023

ISBN general 978-630-6586-61-5

ISBN 978-630-6586-60-8

ION BUZAȘI

BLAJUL

Biserică – Școală – Națiune

Articole și evocări

Galaxia Gutenberg
2023

„BLAJUL ÎN STUDII MI-A FOST DE FOLOS ȘI-I ADUC MULȚUMIRE”

Referindu-mă la activitatea profesională/ literară pentru mine deceniul cel mai bun a fost deceniul cu anii cei mai rodnici, 1990-2000.

Din liceu am nutrit o stimă pentru scriitori și pentru numele pe care le vedeam în reviste la pagini de poezie, proză sau critică literară. În anul I de liceu, pe atunci clasa a VIII-a era la liceu, am participat în 1956 la o întâlnire cu un grup de scriitori care vor deveni peste un an, redactorii revistei „Tribuna” și această întâlnire mi-a întărit hotărârea de a încerca să scriu și eu pagini de literatură.

Repartizarea la Blaj, în 1965, m-a decepționat la început, pentru că orașul Școlii Ardelene nu semăna cu Blajul din anii comunismului: Biserica Greco-Catolică scoasă în afara legii, Școlile Blajului, transformate până la desfigurare, marea bibliotecă a Blajului, în mare parte risipită, încât vederea lor îți deștepta în minte stihurile jalnice ale lui Vasile Cârlova la vederea *Ruinurilor Târgoviștei*: „O, ziduri întristate! O, monument slăvit/ În ce mărimenaltă și voi ați strălucit,/ Pe când un soare dulce și mult mai fericit/ Își revărsa lumina pe-acest pământ robit.”

Erau, e drept, câțiva profesori din admirabila generație interbelică blăjeană, oameni de autoritate catedratică și de condei. Cu unii dintre ei am fost într-o rodnică prietenie cărturărească și împreună studiam aproape zilnic la Biblioteca Documentară „Timotei Cipariu” ce mai păstra câteva cărți din vestita Bibliotecă Arhiepiscopozană. Așa că pe lângă orele de clasă, îndemnat și de acești venerabili dascăli am ales la început două teme care au devenit statornice în activitatea mea literară: *Viața și opera lui Andrei Mureșanu* – care a devenit și subiectul tezei mele de doctorat – și, *Scriitori români și Blajul*. A fost o perioadă de acumulare și documentare mai ales; – fără apariții publicistice sau editoriale notabile, dar după 1990 (hai să zic, deceniul 1990-2000) am început să public în reviste de prestigiu și să tipăresc câteva cărți de istorie literară – bine primite de critica literară. Pentru monografia *Andrei Mureșanu* am luat premiul Asociației Scriitorilor din Brașov, iar referatul de argumentare a fost citit de Ioan Alexandru, care a ales din monografie comentariul poeziei *Răsunetul* cu îndemnul cunoscut „Croiește-ți altă soartă!”, spunând în stilul său profetic, convingător și original că „este răsunetul românesc la îndemnul Mântuitorului: *Îndrăzniți, eu am biruit lumea.*”

O carte la care am lucrat în acest deceniu a fost *Scriitori români și Blajul* din care am preluat articolul Eminescu și l-am amplificat într-un „dosar de istorie literară” în care am adunat cam tot ce se știa despre acest

important capitol de biografie eminesciană. La apariția cărții a scris rânduri de apreciere, Gabriel Dimisianu, în „România literară”, 1994, nr. 24: „Cartea lui Ion Buzăși: *Eminescu și Blajul* este o reconstituire istorico-literară în care accentul principal cade pe documente, iar interpretarea acestora este făcută mai peste tot cu spirit critic”. Au mai scris despre carte Theodor Codreanu, cunoscut eminescolog, Mircea Popa, Marian Barbu ș.a. Aceste semne de apreciere au stimulat dorința lărgirii investigației asupra activității culturale a unor mari dascăli blăjeni: Timotei Cipariu, Augustin Bunea, Ion Micu Moldovan, Aurel C. Domșa, Alexandru Lupeanu-Melin.

Între activitatea de catedră și scris a existat o permanentă și reciprocă stimulare, un fel de principiu al „vaselor comunicante”, astfel încât teme ale unor cursuri au devenit subiecte ale unor cărți. Cursurile de poezie religioasă au devenit în bună parte conținutul unei serii de antologii cu titlul „Poeți în rugăciune” – din care am publicat 14 volume, începând cu Eminescu și încheind cu Dimitrie Nănu. La o parte colaborarea la revistele literare, care a fost în acest deceniu destul de susținută, cu articole mai ales aniversare sau comemorative din istoria Transilvaniei și din trecutul Blajului.

Așa încât parafrazând pe Șincai care vorbea cu recunoștință de bibliotecile Romei care „i-au fost totdeauna deschise”, aș putea zice că „Blajul în studii mi-a fost de folos și-i aduc mulțumire”.

Erau, e drept, câțiva profesori din admirabila generație interbelică blăjeană, oameni de autoritate catedratică și de condei. Cu unii dintre ei am fost într-o rodnică prietenie cărturărească și împreună studiam aproape zilnic la Biblioteca Documentară „Timotei Cipariu” ce mai păstra câteva cărți din vestita Bibliotecă Arhidiecezană. Așa că pe lângă orele de clasă, îndemnat și de acești venerabili dascăli am ales la început două teme care au devenit statornice în activitatea mea literară: *Viața și opera lui Andrei Mureșanu* – care a devenit și subiectul tezei mele de doctorat – și, *Scriitori români și Blajul*. A fost o perioadă de acumulare și documentare mai ales; – fără apariții publicistice sau editoriale notabile, dar după 1990 (hai să zic, deceniul 1990-2000) am început să public în reviste de prestigiu și să tipăresc câteva cărți de istorie literară – bine primite de critica literară. Pentru monografia *Andrei Mureșanu* am luat premiul Asociației Scriitorilor din Brașov, iar referatul de argumentare a fost citit de Ioan Alexandru, care a ales din monografie comentariul poeziei *Răsunetul* cu îndemnul cunoscut „Croiește-ți altă soarte!”, spunând în stilul său profetic, convingător și original că „este răspunsul românesc la îndemnul Mântuitorului: *Îndrăzniți, eu am biruit lumea*.”

O carte la care am lucrat în acest deceniu a fost *Scriitori români și Blajul* din care am preluat articolul Eminescu și l-am amplificat într-un „dosar de istorie literară” în care am adunat cam tot ce se știa despre acest

important capitol de biografie eminesciană. La apariția cărții a scris rânduri de apreciere, Gabriel Dimisianu, în „România literară”, 1994, nr. 24: „Cartea lui Ion Buzăși: *Eminescu și Blajul* este o reconstituire istorico-literară în care accentul principal cade pe documente, iar interpretarea acestora este făcută mai peste tot cu spirit critic”. Au mai scris despre carte Theodor Codreanu, cunoscut eminescolog, Mircea Popa, Marian Barbu ș.a. Aceste semne de apreciere au stimulat dorința lărgirii investigației asupra activității culturale a unor mari dascăli blăjeni: Timotei Cipariu, Augustin Bunea, Ion Micu Moldovan, Aurel C. Domșa, Alexandru Lupeanu-Melin.

Între activitatea de catedră și scris a existat o permanentă și reciprocă stimulare, un fel de principiu al „vaselor comunicante”, astfel încât teme ale unor cursuri au devenit subiecte ale unor cărți. Cursurile de poezie religioasă au devenit în bună parte conținutul unei serii de antologii cu titlul „Poeți în rugăciune” – din care am publicat 14 volume, începând cu Eminescu și încheind cu Dimitrie Nanu. Las la o parte colaborarea la revistele literare, care a fost în acest deceniu destul de susținută, cu articole mai ales aniversare sau comemorative din istoria Transilvaniei și din trecutul Blajului.

Așa încât parafrazând pe Șincai care vorbea cu recunoștință de bibliotecile Romei care „i-au fost totdeauna deschise”, aș putea zice că „Blajul în studii mi-a fost de folos și-i aduc mulțumire”.

INOCENȚIU MICU KLEIN, ÎNTEMEIETORUL BLAJULUI

În momente aniversare sau comemorative ale oamenilor de seamă care au marcat istoria, e bine ca omagiul și recunoștința noastră să capete și forma unor pagini scrise, cu inspirat condei, de istorici și poeți. Un asemenea *om* a fost Ion Inocențiu Micu Klein despre care de la contemporanii săi, acei corifei ai Școlii Ardelene și până la istoricii și scriitorii contemporani s-au spus și s-au scris atâtea gânduri și pagini înălțătoare.

El est întemeietorul Blajului, pe care l-a ctitorit cu spirit vizionar năzuind să facă din modesta așezare de la încregătura Târnavelor „o cetate de credință și tărie românească”.

Pagini de istorie și literatură reunește această antologie, într-o armonioasă împletire a liniilor de portret al celui pe care Lucian Blaga îl considera „cel mai de seamă om politic pe care l-a dat neamul românesc în această țară transilvană”; iar Pamfil Șeicaru, cel mai cunoscut gazetar din perioada interbelică spunea că a fost „episcopul destinat să dea adevărata interpretare a Unirii cu Roma: emanciparea politică a poporului român” și de aceea „acest aprig fiu de țăran a fost prezent în inimile

generațiilor succesive de ardeleni până la Unirea din 1918”.

Luptător aprig pentru drepturile românilor din Transilvania, a stârnit ura și mai aprigă a dușmanilor, fiind silit să ia calea surghiunului, să-și sfârșească existența pământească departe de țară. Ca și Bălcescu, ca și Aron Cotruș, alți mari români desțărâți, a dus dorul țării și cred că nu există în toată literatura epistolară românească o mai frumoasă profesiune de credință a unui patriot ca această scrisoare-testament trimisă blăjenilor săi dragi, scrisoare care atât de mult i-a plăcut lui Blaga prin creștineasca și emoționanta relație între „patrie și înviere”: „Nu știu prin ce dulceață ne atrage pământul natal și nu ne îngăduie să-l uităm. Zilele mele sunt spre asfințit și aș vrea ca sufletul meu și oasele mele să aștepte obșteasca înviere în mănăstirea din Blaj, fiindcă este cunoscut că eu am fost cel care am pus prima piatră...” Târziu, postum i-a fost împlinită această dorință, în toamna anului 1997 când i-au fost aduse rămășițele pământești și așezate în Catedrala Blajului, într-o simetrică și simbolică paralelă cu mormântul Cardinalului Al. Todea, doi ierarhi energici și curajoși în lupta pentru drepturile bisericii și ale neamului.

Dominante sunt în aceste linii de portret, conturate expresiv în aceste pagini antologice, luptătorul neînfricat pentru drepturile românilor, exilatul măcinat de dorul patriei și vizionarul care credea cu tărie în destinul luminos al neamului său.

Omagiu literar aniversar – 280 de ani de la descinderea episcopului întemeietor în așezarea ce avea să devină o Mică Romă –, această antologie este deopotrivă o lectură instructivă și un îndemn la cinstirea celui care stă la începutul deșteptării noastre naționale precum Cuvântul din Scriptură: La început a fost Inochentie.

INOCHENTIE MICU KLEIN LA 330 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI. O OMAGIERE EDITORIALĂ

În 2007, când s-au împlinit 270 de ani de la „descălecarea” Episcopului Inochentie Micu Klein la Blaj, am publicat în colaborare cu Ion Moldovan antologia lirică *La început a fost Inochentie*, preluând titlul unui memorabil articol scris de Pamfil Șeicaru, tot cu un prilej aniversar – 250 de ani de la naștere – argumentând rolul de întemeietor și deschizător de orizonturi ideologice în lupta pentru dezrobirea națională a românilor din Transilvania: de la reprezentanții Școlii Ardelene și până la poeți contemporani am înmănunchat un florilegiu de proze poetice sau ode/elegii.

Poate cea mai frumoasă poezie închinată lui Inochentie Micu Klein, în orice caz cea mai cuprinzătoare în evocarea luptei și jertfei sale, aparține poetului blăjean Radu Brateș (1913-1973). Este poezia al cărei titlu sugerează destinul unei vieți de martir: Balada Episcopului Inochentie, cel prigonit pentru dreptate. A fost scrisă în 1942, cu prilejul împlinirii unui pătrar de mileniu de la nașterea lui Inochentie Micu și publicată doi ani mai târziu, în 1944, în revista sibiană „Luceafărul”. Sugestia titlului baladei lui Radu Brateș este întărită de

cuvintele Episcopului așezate în chip de motto și desprinse dintr-o scrisoare trimisă de la Roma în 28 aprilie 1764: „... după puțința mea am făcut și am muncit într-atâta, necăutând hazna mea, ci a neamului, până am căzut în urgia vrăjmașilor”.

Balada cuprinde cinci „tablouri”, fiecare evocând momente semnificative din viața și lupta lui Inochentie: I. Descălecarea, II. Ctitorul, III. Luptătorul, IV. Martirul, V. Vizionarul. Primul tablou aduce în fața cititorului imaginea acelei binecuvântate zile de mai 1937, când tânărul episcop a sosit la Blaj. În gândul său vizionar, așezarea de la încrângătura Târnavelor va deveni o cetate a credinței și a puterii de viață a națiunii române. Descinderea sa la Blaj seamănă cu o descălecarea voievodală, iar tânărul episcop este Ctitorul: „Zi de vară, limpede, senină./ Umple zarea, inima și gândul/ Ce privește de ape și lumină/ Se deschide ochiului, flămândul?/ Din rădvan cu patru cai coboară/ Tânăr episcop cu suflet pur/ Peste ani și veacuri gându-i zboară./ Doar privirea-i stăruie-mprejur”. Secvențele următoare (Luptătorul, Martirul, Vizionarul) înfățișează momente biografice versificate și de Nicolae Lupu, Vlădica Inochentie-Poemă istorică poporală (1943) și de Teodor Murășanu, Vlădicul Valah, dar viziunea profetică în evocarea lui Radu Brateș este de o mai avântată înaripare poetică: „Gându-i zboară peste ani și ani,/ Uită jertfa care sânge-ră și doare/Vede neamul aprig de țărani/ Dărâmând imperii opresoare/ Și clădind la Dunăre o țară/ Ca un rai

din sfintele scripturi/ Vin dușmanii numai foc și pară/ Dar se sting în lanuri și păduri”. Imaginile sunt de basm, cu adieri din lirica patriotică eminesciană sau din poezia lui Goga: „Neamul crește, țara se lărgește/ Ca tărâmurile din povești/ Alba stea din neguri se ivește/ Și-ncunună munții românești./ Iar destinul crește-mpărătesc/ Urcă doina în văzduhul larg/ Vede cum de țărml românesc/ Toate valurile câte vin se sparg...”

La împlinirea a 330 de ani de la nașterea Episcopului-voievod și la 25 de ani de la reînhumarea sa, în pământul sfânt al Blajului, după voința sa testamentară, Liana-Tereza Biriș, fiica poetului, realizează ca un omagiu editorial, o ediție de lux a Baladei... și un compendiu de repere istorico-literare. Pe copertă se reproduce portretul lui Inochentie Micu realizat de pictorul blăjean Iuliu Moga, cea mai reprezentativă întruchipare picturală a ierarhului blăjean. La puțină vreme după apariția poeziei, Mitropolia Română Unită din Blaj a inițiat pentru serbările aniversare de la nașterea marelui luptător național, un Concurs muzical cu premii pentru o compoziție muzicală originală: o simfonie, poem simfonic concert sau poem cu cor și orchestră, o lucrare pe motive populare românești și bisericesti care să ilustreze personalitatea de luptător și martir. Se propune de către Mitropolia blăjeană poezia lui Radu Brateș. Comisia pentru aprecierea textelor oferite spre compoziție muzicală formată din George Enescu-președinte, Alfred Alexandrescu, Mihail Jora și Francisc Hubic, delegat al

Mitropoliei – membri – a recomandat câteva modificări textului. Radu Brateș a refuzat să facă aceste modificări, renunțând în felul acesta și la premiul de 10.000 lei, motivând că „un premiu nu se poate primi decât cu demnitate și mândrie”.

Balada..., piesă antologică a poeziei patriotice românești, a fost adeseori recitată și comentată după 1990, la serbări jubiliare ale Blajului, și ediția d-nei Liana-Tereza Biriș reproduce câteva din aceste programe, precum și aprecierile entuziaste asupra ei, aparținând unor ierarhi blăjeni sau critici și istorici literari. Într-o scrisoare adresată lui Radu Brateș, Ilie Dăianu, protopop gr. cat. al Clujului îi spune: „Nu mă pot reține a nu-ți exprima adânc simțita mea emoție și cea mai caldă felicitare. E o inspirație care va rămâne”, Nicolae Albu, cunoscutul istoric al învățământului românesc din Transilvania: „Brateș a dat cea mai frumoasă expresie unui coplesitor sentiment istoric prin evocarea întemeietorului Blajului, Balada episcopului Inochentie... fiind una din cele mai frumoase creații epice ale lui Radu Brateș și, poate chiar din poezia transilvană”. Nae Antonescu: „Această baladă zămislită sub forma unui cvintet exprimă istoria concentrată a Blajului și, a credincioșilor români... Este elogiul nemăsurat al poetului Radu Brateș, care în creația lui mărturisește că «a pus căldură în evocare, culoare mai vie în portret, duioșie în rememorare»”. Ioan Chindriș: „În taina serii ca de poveste istorică aieva, Radu Brateș a citit cu vocea sfioasă și insi-

nuantă – rugând, desigur, să nu fie înregistrat, – întregul poem al lui Inochentie Micu. Iar acesta pogorâse parcă – icoană tulburătoare – până la limita închipuirii aieva”. Constantin Cubleşan: „Produs al monumentalei cetăți greco-catolice a Blajului, întemeiată la 1737 de episcopul Inochentie Micu Klein, căruia îi dedică o memorabilă baladă, iluminând, tocmai vizionarismul acesteia. Radu Brateș se simte chemat a continua și, a împlini azi (1942.), prin scrisul său, rostindu-se în numele generației pe care o reprezintă, opera de culturalizare și de întretinere vie a flăcării spiritului național, în linia programului de acțiune a iluștrilor săi înaintași: «Pe noi ne însuflețește dragostea de Blaj, pe care dorim, după exemplul marilor înaintași, să-l servim cu puterile pe care le-a sădit Dumnezeu în noi. Servind Blajul, servim totodată cultura română în slujba căreia stă și, a stat întotdeauna Blajul»”

TIMOTEI CIPARIU ELOGIAT ÎNTR-UN PANEGIRIC CVASI-INEDIT

Lui Timotei Cipariu i s-au închinat numeroase evocări literare. Cea mai frumoasă dintre acestea este panegiricul rostit de Augustin Bunea, în 1905 – în Catedrala Blajului la centenarul nașterii marelui cărturar blăjean, care este capodopera oratoriei sale de amvon. Se intitulază simplu și evocator Amintirea lui Cipariu.

Panegiricul este o specie a omileticii, înrudită cu predica funebră. Și predica funebră are o componentă panegirică, adeseori partea finală transformându-se de fapt în panegiric, adică într-o apologie, într-un elogiu, un cuvânt de laudă, rostit în împrejurări festive solemne, în fața unei mulțimi: pan (întreagă) + agora (adunare a poporului într-un spațiu public). Ca și necrologul, panegiricul aparține și oratoriei laice.

Panegiricul rostit de Augustin Bunea cu acel prilej aniversar cuprinde una din cele mai complexe și mai exacte caracterizări a activității cărturărești atât de bogate a lui Cipariu. În bogata bibliografie a referințelor critice despre Cipariu, poate numai paginile lui Al. I. Odorescu și N. Iorga pot sta alături de panegiricul lui Bunea, care, după o introducere cu rol de captatio benevolentiae, înfățișând dificultatea unei asemenea expuneri,

desfășoară în cuvinte scânteietoare caracterul enciclopedic al științei cipariene, universală și națională, căci tot ce a scris el a avut în vedere numai fericirea neamului nostru. Între filologii și istoricii români, sau chiar între dascălii Blajului, Timotei Cipariu e singular și prin faptul că nu a studiat în vestite universități apusene, ci în modesta sa chilie de la Blaj, unde și-a alcătuit una dintre cele mai mari biblioteci ce le-a avut vreodată om singuratic în Ardeal. Marea iubire și marea pasiune a lui Cipariu a fost limba românească, despre care a scris cuvinte ce pot concura cele mai frumoase ode închinare limbii materne, și pe care a studiat-o în toate aspectele devenirii sale, aceste studii conferindu-i pe drept efigia de părinte al filologiei române. La aceasta se adaugă și activitatea sa didactică (profesor, director de școală, autor de manuale didactice și de programe școlare moderne), culturală (Astra, Academia Română) și politică (Dieta transilvană), integrându-se însuflețit în destinul neamului său, prin această admirabilă profesiune de credință a unui patriot: ce va păți o națiune întreagă, eu încă sufăr bucuros. Se adaugă, de asemenea, bogata sa activitate ecleziastică și mândria de a fi membru al bisericii catolice:

A fi de o confesiune cu toată vița latină și cu cea mai mare parte a națiunilor celor mai civilizate, [...] îmi țin de onoare..., cuvinte atât de asemănătoare cu aserțiunea din publicistica lui Eminescu:

Toate popoarele care posedă înaltă civilizațiune astăzi, dacă nu sunt, au fost măcar mult timp catolice.

Nicolae Iorga, care-l prețuia în mod deosebit pe Augustin Bunea, va relua în portretul pe care-l face lui Cipariu în volumul *Oameni cari au fost*, două trăsături esențiale schițate de oratorul blăjean în 1905: despre biblioteca lui Cipariu, citim în panegiricul lui Bunea că

te pune în uimire prin mulțimea extraordinară a oprelor și prin varietatea lor, în care întâmpini tot ce au produs mințile cele mai mari ale popoarelor culte și chiar și ale poporului arab, și nu lipsește din ea aproape nimic din ceea ce s-a scris și tipărit vreodată în limba românească și foarte puțin din ceea ce au scris străinii despre neamul nostru; iar despre munca lui neconținută aflăm că nu deosebea noaptea de zi, nici nu-l lăsa să stingă vreodată de seara până în zori lumânarea de pe masa sa.

Nicolae Iorga vorbește despre lampa din chilia lui, care, ca un simbol, nu se stingea niciodată, și despre bogata sa bibliotecă, în care se aflau tratate celebre din științele apusene, alături de fine și delicate manuscrise arabe.

Augustin Bunea își numește frumos panegiricul său cununa recunoștinței, pietății și admirațiunii față de Cipariu, cu speranța că ea a fost depusă de mâini vrednice ale urmașilor. Încheierea, vibrantă și profetică, este o chemare la viață de înaltă spiritualitate, la cinstirea marilor dascăli ai Blajului, întemeietori de școli și fundații

culturale, la adunarea cărților din bibliotecile particulare într-o mare Bibliotecă a Blajului. Acestea sunt formele unei adevărate omagieri a lui Cipariu, iar asupra gândului întemeierii unei biblioteci blăjene și respectului pentru înaintași, Augustin Bunea a revenit un an mai târziu, într-un paragraf din testamentul său, în care

Veneratul Capitul este rugat ca toate venitele acțiilor să le adauge la ceilalți bani depuși spre fructificare, până când banii ce se vor aduna vor ajunge la o sumă atât de mare, încât cu ea să se poată clădi pe un loc al Veneratului Capitul de fundațiune bobiană din Blaj o casă bună și frumoasă pentru locuința unui canonic de fundațiune bobiană și prevăzută cu încăperi mari, în cari să se poată așeza toate bibliotecile gr.-cat. mai mari din Blaj, toate obiectele de artă ce s-ar aduna din Provincia Mitropolitană ori și de aiurea, și toate portretele bărbaților bine-merițați pentru poporul român și pentru biserica română greco-catolică.

**ANDREI MUREȘANU,
POET RELIGIOS**

Puțini poeți din literatura noastră au fost atât de controversați. Și elogiile, și contestările alternative sau concomitente, au fost făcute la o înaltă temperatură a convingerilor, pătimaș, unilateral.

Înainte de a fi poet, Andrei Mureșanu este un mit, un simbol, o conștiință civică exemplară. A intrat definitiv în triada de aur a Revoluției transilvane de la 1848: Simion Bărnuțiu, Avram Iancu și Andrei Mureșanu – Ideologul, Luptătorul și Poetul. Așa l-a văzut Eminescu în *Epigonii* și în poemele postume ce i le-a dedicat: „Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet”, mai ales prin poezia *Un răsunset*, cunoscută de întreaga suflare românească datorită începutului abrupt de vers „Deșteaptă-te, române!”. *Un răsunset* este o poezie nemuritoare pentru că sintetizează aspirațiile eterne ale unui popor: libertate, unitate și demnitate națională. Ca în *Discursul de la Blaj* a lui Simion Bărnuțiu, cu care face admirabilă pereche (oratorie/poezie), cuvintele sunt puternic gravate, imprimându-li-se un timbru de alarmă. Că această poezie a devenit de curând imn național este consecința faptului că ne-a însoțit istoria noastră în momente de cumpănă și nădejde, că românii au găsit în

accentele energice ale acestui „cântec fără moarte” expresia cea mai potrivită.

Este îndeobște numit „autorul unei singure poezii”. Departe de a fi o depreciere, așa cum cred unii, este o superlativă recunoaștere. Alții se străduiesc să devină nemuritori prin multe tomuri și nu reușesc. Să reușești printr-o singură poezie este o performanță pe care în literatura noastră a mai atins-o Alexe Mateevici, cu poezia *Limba noastră*. Andrei Mureșanu este poetul deșteptării și demnității naționale; Alexe Mateevici – poetul limbii materne. Pentru că în *Deșteaptă-te, române* nu este numai programul Revoluției de la 1848, ci chintesența aspirațiilor sacre dintotdeauna ale poporului român, așa cum *Limba noastră* adună în salba ei de imagini virtuțile perene ale „graiului neamului”. Scrie Geo Bogza: ”În istoria noastră pentru a ieși din nimicnicie, a fost nevoie de bărbați, iar la 1848, în Moldova, în Muntenia și în Ardeal a pășit în arenă o întreagă generație cu fruntea înaltă și inspirată, tăiată de linia adâncă a voinței!” Un astfel de om a fost și Andrei Mureșanu.

Poezia lui Andrei Mureșanu a fost comentată mai ales ca poezie social-patriotică. Dar poetul era un spirit profund religios. Educația religioasă începută în familie și-o continuă în Școlile Blajului, în Gimnaziul superior și apoi la Seminarul Teologic, al căror învățăcel a fost între 1832 și 1838. În perioada sibiană, pe care am numit-o „a avatarurilor biografice” (v. Ion Buzăși, *Andrei Mureșanu*, Editura Eminescu, 1988, p. 44-56), a „ținut

strana” la biserica greco-catolică „Dintre brazi din orașul de pe malul Cibinului”. De altminteri, în articolele sale, adeseori cu inserții memorialistice, poetul vorbește cu mândrie de vocea cu care a fost dăruit de Dumnezeu (v. Art. *Românul în privința muzicii* în vol. Andrei Mureșanu, „Reflexii”, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1977, seria „Restituiri”, p. 153).

Sunt câteva premise care justifică inspirația moral-religioasă ca o coordonată fundamentală a poeziei lui Andrei Mureșanu. De fapt, meditația religioasă, specie literară a poezilor pașoptiști, este frecventă în creația lui Andrei Mureșanu. Poeziile din perioada debutului sau a primei etape de creație înfățișează mai ales muștrări de conștiință sau deplâng râvnita seninătate sufletească pe care o pierde omul când viețuiește împotriva legilor divine: „Cât de dulce armonie / Domnea cândva-n pieptul meu, / Cum știa toate să ție / nesmintit acordul său. / Iar acum și-o rază mică / Când la ochi mi s-a ivit, / De nu-i închid rău mă strică, / Doamne, Doamne, ce-am greșit?” Alte poezii sugerează chiar prin titlu ideea re-mușcărilor de conștiință: *O muștrare* – exprimă nedumerirea poetului față de prezența răului în lume, versificând când percepția biblică: „Ce ție nu-ți place, altuia nu face!”.

Unele poezii cuprind lamentații pe tema cruzimii soartei ce i-a fost hărăzită. Adeseori Andrei Mureșanu se consideră un damnat, predestinat suferinței. Dar la el nu găsim revolta tipică romanticilor față de un destin

vitreg, ci o resemnare a cărei înțelepciune izvorăște din înțelepciunea biblică. Poezia *Un rămas bun de la Brașov* dincolo de mărturisirea de dragoste pentru orașul de la poalele Tâmppei și pentru profesiunea de dascăl, exprimă teama premonitorie că în caz de moarte, „dușmanii nici loc de-ngropare nu i-ar da”. Stranie previziune: moartea lui Andrei Mureșanu / 23 octombrie 1863 / a dat naștere la un incident penibil: unii dintre enoriașii bisericii de pe Tocile, biserică ortodoxă, opunându-se înmormântării sale în acest cimitir pe motiv că poetul era... unit. Pentru ca să nu se expună hulei acestora, parohul s-a văzut nevoit să ceară aprobarea mitropolitului Șaguna. Mitropolitul, care era un vechi admirator al poetului, și care în anul precedent îl omagiase cu prilejul acordării premiului Astei, le-a răspuns cu indignare și brutalitate: „Proștilor, ce mai întrebați, îngropați-l și tacă-vă gura!” (v. Vasile Netea, *Din activitatea lui Andrei Mureșanu la Brașov*, extras din „Cumidava”, Brașov, 1971, p. 123). Ideea îl obseda pentru că ea apare ca motto, sub formă de convorbire, al altei poezii: „De va muri, unde-l vom înmormânta? / La noi nu, că e de altă lege.”

Răsunetul (1841) – Andrei Mureșanu va avea patru poezii cu acest titlu! – începe cu accente de odă închinată Divinității: oda este un preambul pentru indignarea în fața intoleranței religioase, exprimată într-un ton vehement, ce prevestește energia vindicativă din celebrul *Răsunet* (Deșteaptă-te, române) (v. Ovidiu Boitoș,